

ArbeidsOngeschiktheidsVerzekering : an offer you can't refuse ?¹

Over wie hebben we het eigenlijk?

Om te begrijpen welke oplossingen in de sociale zekerheid er zijn voor zelfstandigen is het allereerst belangrijk om de groep beter in beeld te krijgen. Het woord zzp'er is een te eng begrip : de benaming zelfstandigen geeft beter aan dat het ook kleine netwerkjes betreft van samenwerkingsverbanden van frequent wisselend clusters van 2 à 3 personen rondom een vaste persoon die een onderneming heeft.

De zelfstandigen zijn een diverse groep en oplossingen zijn daarom a priori niet voor de hele groep gelijklopend. Wat voor de één stabiliteit betekent is voor de ander het tegenovergestelde: het onvermijdelijke einde van de zelfstandigheid. Allereerst daarom een paradigma shift: een ander frame over wie we het eigenlijk hebben. Uitgangspunten zijn verschillende belangen en de daarbij horende problematieken.

De groep zelfstandigen

- a. Is werkzaam in verschillende sectoren en beroepen;
- b. Wisselt van samenstelling (men wisselt loondienst af met zelfstandigheid en andersom, soms meerdere keren tijdens een loopbaan);
- c. Is soms tegelijkertijd zelfstandige en werknemer (hybride werknemers);
- d. Is een gedifferentieerde groep met betrekking tot de vrije keus, de tevredenheid en hoogte van inkomen. Een deel heeft bewust voor zelfstandigheid gekozen; een deel werd door omstandigheden gedwongen. Een deel kan zich prima redden; een deel moet genoegen nemen met lage tarieven en een laag inkomen. Een deel is voluit ondernemer; een deel kan net zo goed als werknemer aan de slag. Dat heeft gevolgen voor de te kiezen instrumenten², zie onderstaand schema.

Gedifferentieerd beleid per groepskenmerk

	Vervangend voor dienstverband	Niet vervangend voor dienstverband
Behoeftetariefaafspraken	'Gedwongen' zelfstandigen, bijvoorbeeld in de Industrie, in de Bouw en in de Zorg	Zelfstandigen afhankelijk van vastgestelde regelingen (vaak door overheid) zoals bijvoorbeeld tolken en fysiotherapeuten
Geen behoefte tariefaafspraken	'Tevreden' zelfstandigen, die zelf hun positie (kunnen/willen) uitonderhandelen, bijvoorbeeld in de ICT	Ondernemers, zoals beoefenaren vrije beroepen, adviseurs, etc.

¹ Notitie Agnes van Gent n.a.v. discussie binnen economisch netwerk PvdA met dank aan Irene van Hest, coördinator juridische zaken/beleidsadviseur FNV zelfstandigen

² Schema J. Poortman Lid leden raad FNV Zelfstandigen

Uit deze indeling blijkt dat er momenteel een sterke oververtegenwoordiging is in het publieke debat van de zogenoemde schijnzelfstandige. Uit het proefschrift van hoogleraar Arjan van den Born³ blijkt, vrij vertaald, dat de groep schijnzelfstandigen slechts 5% van de gehele groep is en dat niemand die tot deze groep hoort zo genoemd wil worden. Een zelfstandige is trots op zijn onderneming, werkplek en positie en wil zelfs als hij een dubbeltje zou zijn geworden niet meer weten dat hij ooit een kwartje was in loondienst.

Noodzaak

Ten tweede is een fenomeen van belang dat de gehele groep van zelfstandigen kenmerkt. Gezamenlijk wijst men iedere vorm van verplichting af. Dit manifesteert zich bijvoorbeeld volop in het (niet) afsluiten van pensioenen.

- Zelfstandigen willen zeggenschap houden over hoe zij met hun financiën omgaan en maken daarbij een integrale afweging tussen pensioen, investeringen in het bedrijf, opleiding, arbeidsongeschiktheid en andere ondernemersrisico's. Sommigen hebben een kapitaalintensief bedrijf (zoals boer), anderen vallen bijvoorbeeld onder geen enkel tweede pijler fonds (lees bedrijfstakpensioenfondsen).
- Zelfstandigen leven niet van loonstrook naar loonstrook en kennen vette en magere periodes. Het zeer geringe aantal deelnemers vrijwillige voortzetting tweede pijler pensioen (850) laat zien dat er onder zelfstandigen geen draagvlak is voor een maandelijkse pensioenpremie. Anderzijds laat het derde pijler (financieel fiscaal aftrekbare producten zoals verzekeringen) zien dat de meeste inleg plaatsvindt aan het eind van het kalender jaar, wanneer de zelfstandigen hun balans opmaken en hun fiscale ruimte benutten.
- De regels inzake fiscale ruimte zijn erg ingewikkeld.
- De afwijzing tegen verplichtstelling heeft ook alles te maken met de mate van noodzaak.

Dit laatste heeft enige toelichting nodig. Noodzaak, zo blijkt uit het proefschrift van Arjan van den Born, zit meer tussen de oren van zelfstandigen als zij dit in de praktijk al eens ervaren hebben. Met name zij die een crisis hebben meegemaakt met het eigen bedrijf onderkennen de noodzaak om het ondernemersgeld niet langdurig vast te zetten maar er vrijelijk over te kunnen beschikken. In de wandelgangen worden de crises periode 'tarief nul' genoemd. Deze ervaringsdeskundigen binnen de groep zelfstandigen is zeer legitiem mordicus tegen verplichtstellingen.

Omgekeerd blijkt het begrip noodzaak ook sterk met het soort instrument te maken hebben. Is pensioen een voorziening bovenop de zekerheid van een AOW, een AOV is er voor als geen enkele vorm van inkomen aanwezig is. De noodzaak van een AOV is daarom vele malen hoger dan een pensioen. Een AOV heeft echter geen noodzaak als een zelfstandige al een voorziening heeft. Een zelfstandige is bijvoorbeeld al goed verzekerd omdat deze een hybride zelfstandige is of vermogend is of een zelfstandige is al verzekerd van een inkomen op een andere manier. Deze zelfstandige zal nooit een beroep op de bijstand gaan doen. Een opting out voor een zelfstandige die al een goede voorziening heeft ligt voor de hand. Vraag is : wat is een goede voorziening? Zijn dat zelfstandigen die een AO situatie zo geregeld hebben dat deze personen nooit een beroep hoeven te doen op de bijstand? Een gedachte waar ook de gemeentes warm voor lopen: zij willen immers niet opdraaien voor de bijstandsclaim van arbeidsongeschikte zelfstandigen.

³ www.born.to.nl, zie publicaties Het is de vent niet de tent

Hoe zou een AOV kunnen?

Bovenstaande in acht nemend is de vraag: Hoe zou een AOV kunnen?

- Verplichte collectieve regeling via UWV
- Acceptatieplicht
- Met opt-out ter voorkoming dubbele verzekering
- Inkomensafhankelijke uitkering met inkomensafhankelijke premie tot een maximum (vgl. zorgverzekering),
- Wachtijd 2 jaar (vgl. WIA)
- Uitkering tot aan wao-leeftijd
- Anti misbruik bepaling

Zijn daarbij juiste prikkelingen wenselijk? Bijvoorbeeld het oormerken van een deel van de zelfstandigenaftrek voor een AOV. En kunnen slechts zij die aantoonbaar al een AOV hebben daarom voor opting out kiezen en krijgen deze zelfstandigen dan wel de volledige zelfstandigenaftrek?

En een andere vraag: Moet er een collectieve basisverzekering komen voor alle werkenden, of moet er een aparte verzekering worden gecreëerd voor zelfstandigen? Dat laatste lijkt meer in de rede te liggen. Enerzijds omdat het ook ruimte geeft voor de hybride werknemers. Anderzijds omdat het tegemoet komt aan de integrale financiële afwegingen vanuit denken over ondernemerschap van zelfstandigen. Velen zullen immers geen beroep willen doen op een kortdurende ziektewet (tot 2 jaar ?) zoals werknemersverzekeringen wel hebben maar slechts het risico van daadwerkelijke langdurige uitval afgedekt willen hebben.

Of zijn er sowieso betere out of the box oplossingen denkbaar:

- Het volume van zelfstandigen (geschat op 1 miljoen) is zo groot dat een acceptatieplicht altijd mogelijk is en een verplichting om mee te doen niet nodig is.
- Verzekeren via een kapitaalverzekering met mogelijkheid van een huis als onderpand zoals men in Duitsland kent. Maak je geen gebruik van de verzekering dan krijg je alles uitbetaald op 67 jaar en is je huis afbetaald.

Samenvatting en conclusie

De tijd is rijp om de heterogeniteit van de groep zelfstandigen te onderkennen, een groep die vooral uit noodzaak keuzes maakt voor een eigentijdse sociale zekerheid. De conclusie luidt:

“Concreet zou men kunnen beginnen met een proef voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering. In deze proef zijn zelfstandigen verzekerd voor arbeidsongeschiktheid met een opt-out – ze kunnen dus van de verzekering afzien.”⁴

Vragen ter bespreking

1. Herkennen we ons in de geschetste heterogeniteit en groepskenmerken van de groep zelfstandigen? En onderkennen we het andere referentiekader van het maken van integrale afwegingen?
2. Zien we ‘de bittere noodzaak’, als pijler van aan te bieden instrumenten binnen de sociale zekerheidsstelsel?
3. Is opting out een oplossing voor de heterogene groep en geeft het voldoende ruimte om te kiezen voor ‘an offer you can’t refuse’ of zijn er nog andere out of the box oplossingen?

⁴ Interview SG Maarten Camps <https://esb.nu/esb/20022295/durf-te-leren> blz 8